

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Мізяка Віталія Дмитровича
«Культурологічні виміри режисерських практик у драматичних театрах
Харкова другої половини ХХ – початку ХХІ ст.»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата
мистецтвознавства зі спеціальності 26.00.04 – українська культура**

Проблема, яку порушив В. Д. Мізяк, багатогранна і постає вагомою для сучасної української культури. Актуальність роботи обумовлюється такими присутніми моментами. Всебічно в українському мистецтвознавстві представлена історія театру Києва, Одеси, Львова, про що не можна сказати відносно Харкова. Зрозуміло, що науковців привертав театр «Березіль» і, безперечно, видатний режисер Лесь Курбас. Ми навіть можемо говорити про таке явище як «курбасознавство». Втім історія театрального міста не може обмежуватися лише вивченням одного періоду, залишаючи цілу епоху поза увагою.

Доцільним і переконливим виглядає звернення до режисерської практики. Це зумовлено передусім режисерським етапом в історії світового театру, що розпочався на межі ХІХ-ХХ століття і не втратив своєї актуальності і сьогодні. Дослідження дозволяє предметно говорити і про традиції театральної школи Харкова, її представників. Отже, дисертаційна робота підіймає важливі проблеми національного театрознавства, наочно переконує в актуальності.

Поставлена автором мета дослідження, що полягає у визначенні специфіки різноманітних режисерських практик у театральній культурі України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. на прикладі харківських державних драматичних театрів, цілком реалізована. Вона виходить за межі регіональної теми, оскільки більшість режисерів, що працювали в Харкові, мали практику постановок в інших театрах держави.

Не викликає сумніву і наукова новизна роботи. Це і виявлення взаємозалежності художньо-естетичної еволюції режисури харківських державних драматичних театрів та зміни ідеологем, що визначають контекст соціокультурної динаміки українського суспільства, і виявлення специфіки регіональних рефлексій провідних культурних трендів сучасності, що дозволяє визначити в театральному житті Харкова другої половини ХХ – початку ХХІ ст. тенденції модернізму та постмодернізму як альтернативні стратегічні проекти. Новими є данні і по визначенню типологічних ознак професійної режисури українського драматичного театру, де за основу взятий приклад харківських театрів (с. 16-17). Критерії обрані для типології викладені у п. 1.1.

Враховуючи художньо-естетичні пріоритети, стилістичні прийоми, життєві позиції, В. Д. Мізяку вдалося вибудувати виважену і переконливу типологічну модель автора вистави, а саме: режисер-лідер, режисер-традиціоналіст, режисер-ретранслятор духовних цінностей культурного середовища, режисер-провідник ідейно-соціальних настанов, режисер-майстер практичної психології та аналітики, режисер-імпровізатор сценічних фантазій на авторські теми, режисер-прихильник співтворчості та колективного вирішення творчих завдань і режисер постмодерного театру (с. 187). Автор достатньою мірою апробував заявлену роботу в доповідях на наукових конференціях різного статусу (міжнародних, всеукраїнських), у публікаціях на досліджувану тему.

Дисертація розв'язує важливі теоретичні питання, що мають широкий діапазон вжитку. Значення роботи полягає у поглибленні знань про театральний процес протягом означеного часу, а також у дослідженні розвитку мистецтва загалом, бо торкається важливих комунікативних зв'язків, а саме: «драматург-режисер», «режисер-актор», «режисер-композитор», «режисер-художник». Автор заповнює інформаційну лакуну у вітчизняному мистецтвознавстві щодо театального Харкова другої половини ХХ – ХХІ ст., що спонукає до написання цілісної історії

театрального мистецтва Харкова. Матеріали дисертації можна використовувати і в навчальному процесі. Оскільки розвідка пов'язана не лише з аналізом режисерських практик, але й з усебічним вивченням культуротворчих процесів минулого століття і сьогодення, її матеріали будуть корисними під час розробки навчальних курсів з теорії та історії культури, театрального мистецтва. Слушно також зазначено, що окремі положення дисертації можуть слугувати допоміжним джерелом у краєзнавчих розвідках та творчих проектах, що висвітлюють історію театральної культури України (с. 18). Отже, є достатньо підстав стверджувати про цінність даної роботи.

Справляє позитивне враження джерельна база роботи, яку окрім праць теоретиків і практиків театрального цеху, склали особисті архіви автора, фонди Харківської музично-театральної бібліотеки імені К. Станіславського, матеріали відділу україніки Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Короленка, спогади учасників створення харківських вистав (переважно в розшифровках диктофонних записів), рецензії (с. 15-16).

Структура дисертації є логічно виправданою, відповідає меті та завданням. Обрані методи дослідження допомагають вирішити наукові проблеми, що висвітлюються в роботі.

У вступі (с. 12-19) обґрунтовано вибір теми, чітко визначено актуальність роботи, сформульовано мету і завдання, окреслено об'єкт та предмет, методи дослідження, наукову новизну, зазначено теоретичне і практичне її значення, подано інформацію про апробацію результатів дослідження.

Перший розділ **«Театральне мистецтво як предмет культурологічної рефлексії»** окреслює теоретичне підґрунтя досліджуваної теми. Методологічна складова дисертації більше традиційна, ніж сучасна, втім брак актуального теоретико-аналітичного театрознавчого корпусу компенсується належним обґрунтуванням застосованого в роботі магістрального культурологічного підходу, а також переконливим аналізом

використаних методів, як загальнонаукових, так і спеціальних, що належним чином спрямовані на розкриття поставленої наукової проблеми.

Вагомим розділом роботи є другий – **«Трансформація режисури драматичного театру в культурно-історичній ретроспекції»**. Взятий за основу проблемно-хронологічний підхід дозволив показати поступ театральної справи в місті від становлення до сьогодення. Оскільки театральне мистецтво завжди орієнтовано на запит соціуму, звернення до історичних і політичних подій минулого виглядає доречним і обґрунтованим (2.1). По-перше, огляд театральної антрепризи, яка, до речі, є найдавнішою в Україні, наочно демонструє становлення Харкова як театального міста. По-друге, вірно обрана наукова стратегія дослідження, зокрема історико-культурний підхід, феноменологічний метод, дозволили автору виокремити специфіку харківської театральної культури, яка склалася передусім історично. По-третє, автор досліджує сценічний процес у широкому контексті явищ та проблем театральної культури обраної історичної доби (культурна політика, режисура, драматургічні твори, сценографія, музичний супровід тощо).

Переконаливим виглядає аналіз процесу формування харківської театральної школи, яка передусім постає завдяки поєднанню сценічної творчості з активною педагогічною практикою провідних театральних діячів України Олександра Сердюка, Валентини Чистякової, Євгена Бондаренка, Бенедикта Норда та ін. Простежено процес передачі, засвоєння і збереження театального досвіду, наочно показано на прикладі творчої спадщини Володимира Крайниченка, вихованця Мар'яна Крушельницького, Володимира Оглобліна, учня Бенедикта Норда і Константина Хохлова та Анатолія Літка, учня Олександра Сердюка. Інструментом доказовості в дисертації тут, безперечно, постають спеціалізовані методи дослідження, зокрема належний аналіз вистав (С. 78-107). У даному розділі автор також дає розгорнуту характеристику і критичну оцінку трьом театрам Харкова – Харківському державному академічному драматичному театру імені

Т. Г. Шевченка, Харківському академічному театру російської драми, Театру для дітей і юнацтва(юного глядача), відтворюючи цілісну картину розвитку сценічного мистецтва другої половини ХХ ст. На тлі докладного вивчення театральної справи Харкова цілком переконливими видаються висновки до другого розділу дисертації.

Основну увагу третього розділу **«Провідні тенденції театральних практик Харкова часів незалежності»** скеровано насамперед на постатях сучасних режисерів, творчий поступ яких знайшов відбиття на кону харківських театрів в останні десятиліття ХХ століття. Цікава логіка розділу, який побудований за принципом «традиція-новація». Театральний процес виступає в роботі як комунікативна система, що передає культурний досвід, формує у глядачів і вдосконалює мотивацію, навички та уміння художнього сприйняття. Під час інтерпретації сценічного твору дисертантом враховуються всі складові вистави: драматичний твір, акторське виконання, сценографія та ін.

Розгорнуті висновки, які випливають зі змісту роботи, є логічними, слугують віддзеркаленням основних результатів дисертаційної роботи. Переконливість висновків досягається завдяки «театральній археології», де автору вдалося реконструювати велику кількість вистав протягом значного періоду історії. Інтерпретація вистав, здійснена В. Д. Мізяком, свідчить про наукову зрілість і компетентність у питаннях театрознавства. Загальні висновки корелюють із поставленими в дисертації метою і завданнями.

Наголошуючи на теоретичному і практичному значенні дисертації, хочу спинитися на дискусійних питаннях, які, на мою думку, треба з'ясувати на захисті та в подальших дослідженнях дисертанта.

1. Джерельна база роботи по факту фундаментальна і ґрунтовна. Втім вона недостатньо повно відбита у параграфі 1.1. «Історіографія та джерельна база дослідження». Так його основу склали лише праці теоретиків і практиків театального цеху. Однак бажано провести

аналіз архівів, критичних публікацій, заявлених у вступі і процитованих у роботі.

2. Позитивно оцінюючи зміст третього розділу, зазначимо про наявність деяких упущень. Не можна погодитися з таким висловлюванням, що «сьогодні постмодернізм у театральній культурі залишається мало дослідженим та ще менше визначеним у своїх основних категоріях» (с. 170). Театрознавцями України в останні роки багато було зроблено в цьому напрямі. Наприклад, наведу праці лише професора Анатолія Григоровича Баканурського, присвячені сучасному театру. Монографії «Коммуникативные аспекты театрального спектакля» (2013), «Театр как эскейп» (2015), «Мистецтвознавство ХХ століття», публікації («Отцвёл «Вишнёвый сад» у «Дяди Вани»»). «Иммерсивный театр». «Природа постнеклассической театральности: рецензия на монографию Н. Н. Корниенко «Нелинейное театроведение: Постнеклассический Ландшафт. От Фауста до Протея»», «Новый театр – Новый язык – Новая визуальность (постдраматическая выразительность)», ««Глоссолалии» постнеклассического театра» та інші.
3. Аналіз режисерської практики Андрія Жолдака, що тяжіє до посткласичної театральної естетики, доцільно, на мій погляд, розглядати не як явище «постмодерністського театру», де для театрознавства розмиті критерії, а спираючись на актуальні дослідження, зокрема теорію німецького театрознавця Лемана і його працю «Постдраматичний театр». До речі, саме як явище постдраматичного театру розглядає режисерську практику Жолдака професор Баканурський у монографії «Коммуникативные аспекты театрального спектакля».

Усі сформовані вище зауваження не впливають на позитивну оцінку роботи. Дисертація є самостійним завершеним дослідженням, виконаним на

актуальну для сучасного мистецтвознавства тему. Зміст автореферату, публікації автора достатньо повно передають зміст дисертації.

Дисертація «Культурологічні виміри режисерських практик у драматичних театрах Харкова другої половини ХХ – початку ХХІ ст.» є цікавим, логічно збудованим, науково коректним і завершеним дослідженням, що характеризується актуальністю, новизною, має теоретичне та практичне значення та повністю відповідає вимогам Міністерства освіти та науки України. Зазначене дає підстави для присудження автору роботи, Мізяку Віталію Дмитровичу, наукового ступеня кандидата мистецтвознавства зі спеціальності 26.00.04 – українська культура.

Офіційний опонент:

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри дизайну
Херсонського національного
технічного університету

А.А. Білик

Підпис Білик А.А. засвідчую
Начальник ВК ХНТУ

М.В. Танська